

UCHWAŁA

Dnia 3 grudnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Paweł Grzegorzczak (sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

w sprawie z wniosku P. S. - zarządcy przymusowego L. S.A. ustanowionego na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego przy uczestnictwie A. P.

po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 3 grudnia 2021 r.,

zagadnienia prawnego przedstawionego

przez Sąd Okręgowy w W.

postanowieniem z dnia 30 czerwca 2020 r., sygn. akt XXIII Ga (...),

„Czy zarządca przymusowy ustanowiony na podstawie art. 1064¹⁰ § 1 ustawy - Kodeks postępowania cywilnego jest legitymowany do wystąpienia z wnioskiem o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej zgodnie z przepisem art. 376 ust. 1 ustawy - Prawo upadłościowe?”.

podjął uchwałę:

Zgodnie z art. 376 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz. U. z 2020 r., poz. 1228) zarządca przymusowy ustanowiony na podstawie art. 1064¹⁰ k.p.c. nie jest uprawniony do złożenia wniosku o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, o którym mowa w art. 373 ustawy - Prawo upadłościowe.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 10 lipca 2018 r. Sąd Rejonowy w W. oddalił wniosek P.S. - zarządcy przymusowego L. S.A. ustanowionego w postępowaniu egzekucyjnym obejmującym zarząd nad przedsiębiorstwem (art. 1064¹ i n. k.p.c.) - o orzeczenie wobec A. P. pozbawienia prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek i pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu.

Sąd Rejonowy uznał, że wnioskodawcy nie przysługiwała legitymacja czynna do złożenia wniosku. Wyjaśnił, że art. 376 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1228, dalej - „pr. upadł.”) posługuje się pojęciem „zarządca przymusowy” w kontekście zarządcy przymusowego ustanowionego jako sposób zabezpieczenia w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości. Nie obejmuje natomiast zarządcy przymusowego działającego w postępowaniu egzekucyjnym na podstawie art. 1064¹⁰ k.p.c.

Rozpoznając apelację wnioskodawcy Sąd Okręgowy w W. powziął wątpliwości co do prawidłowej wykładni art. 376 ust. 1 pr. upadł., w zakresie, w jakim przepis ten uprawnia zarządcę przymusowego do złożenia wniosku o orzeczenie pozbawienia prawa prowadzenia działalności gospodarczej. Referując stanowisko Sądu Rejonowego zauważył, że ustawa - Prawo upadłościowe posługuje się pojęciem „zarządca przymusowy” w odniesieniu do zarządcy ustanowionego w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości (np. art. 40, art. 73 ust. 2 i art. 367 ust. 1 pr. upadł.). Jeśliby ustawodawca zamierzał posłużyć się tym pojęciem w odniesieniu do zarządcy ustanowionego w postępowaniu egzekucyjnym, unormowałby tę kwestię wyraźnie, tak jak w art. 20 ust. 2 pkt 8 pr. upadł. Może to skłaniać do wniosku, że gdyby ustawodawca zamierzał przyznać zarządcy przymusowemu ustanowionemu zgodnie z przepisami kodeksu postępowania cywilnego legitymację do złożenia wniosku o orzeczenie pozbawienia prawa działalności gospodarczej, to uczyniłby to wprost. Z drugiej strony, streszczając stanowisko wnioskodawcy, Sąd Okręgowy wskazał, że można zakładać, iż przepisy tytułu X ustawy - Prawo upadłościowe nie kierują się terminologią wykorzystywaną w innych przepisach tej ustawy. Ponadto, za przyznaniem zarządcy przymusowemu ustanowionemu zgodnie z przepisami

kodeksu postępowania cywilnego uprawnienia do wystąpienia z wnioskiem o orzeczenie pozbawienia prawa prowadzenia działalności gospodarczej może przemawiać cel regulacji zawartej w art. 373 i n. pr. upadł. i brak podstaw do różnicowania pozycji zarządców przymusowych w świetle ich jednolitych kwalifikacji narzuconych ustawą z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 242, dalej - „u.l.d.r.).

Wątpliwościom tym Sąd Okręgowy dał wyraz w przedstawionym zagadnieniu prawnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Krąg podmiotów uprawnionych do złożenia wniosku o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej ulegał w przeszłości zmianom.

W rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. - Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512, dalej - „pr. upadł. z 1991 r.”) przewidziano, że postępowanie w tym przedmiocie sąd wszczyna z urzędu (art. 17² § 3 pr. upadł. z 1991 r.). Zasadniczo odmienne rozwiązanie przyjęto w obowiązującej ustawie z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe. Zgodnie z art. 376 ust. 1 pr. upadł. w pierwotnym brzmieniu postępowanie wszczynał wniosek wierzyciela, syndyka, nadzorcy sądowego albo zarządcy, a także Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego. W uchwale z dnia 14 września 2005 r., III CZP 58/05, OSP 2006, nr 10, poz. 110, Sąd Najwyższy uzupełnił krąg tych podmiotów o prokuratora, którego uprawnienie wywiódł z ogólnego art. 7 k.p.c.

Ustawą z dnia 6 marca 2009 r. o zmianie ustawy - Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 53, poz. 434) za uprawnionych do złożenia wniosku uznano ponadto tymczasowego nadzorcę sądowego i zarządcę przymusowego, zaznaczając zarazem, że legitymowanymi do złożenia wniosku są „wyłącznie” podmioty wyszczególnione w art. 376 ust. 1 pr. upadł. Obowiązujące brzmienie art. 376 ust. 1 pr. upadł. zostało w analizowanym zakresie ukształtowane ustawą z dnia 15 maja 2015 r. - Prawo restrukturyzacyjne (jedn. tekst: Dz. U. z 2021 r., poz. 1588, dalej – „pr. restr.”), którą usunięto z katalogu osób uprawnionych do złożenia wniosku nadzorcę sądowego oraz zarządcę.

Zgodnie z art. 40 pr. upadł. ustanowienie zarządu przymusowego jest - obok ustanowienia tymczasowego nadzorcy sądowego (art. 38 ust. 1 pr. upadł.) - jednym ze sposobów zabezpieczenia majątku dłużnika w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości. Ustanawiając zabezpieczenie przez zarząd przymusowy sąd wyznacza zarządcę przymusowego oraz określa zakres i sposób wykonywania zarządu; do zarządcy przymusowego stosuje się odpowiednio art. 38 ust. 1a-3 pr. upadł. dotyczące tymczasowego nadzorcy sądowego oraz przepisy tej ustawy dotyczące syndyka (art. 40 ust. 4 pr. upadł.). Zarząd przymusowy trwa co do zasady do chwili objęcia majątku upadłego w zarząd przez syndyka (art. 43 pr. upadł.). Ustanowienie zarządcy przymusowego w postępowaniu o ogłoszenie upadłości przewiduje również art. 56a pr. upadł. w razie złożenia wniosku o zatwierdzenie warunków sprzedaży w ramach przygotowanej likwidacji (art. 56a i n. pr. upadł.).

Ustanowienie zarządu przymusowego, w tym powołanie zarządcy przymusowego, przewidują także przepisy kodeksu postępowania cywilnego. W egzekucji skierowanej do dochodów uzyskiwanych z działalności przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego ustanawia się zarząd nad tym przedsiębiorstwem lub gospodarstwem; do sprawowania zarządu powoływany jest zarządca przymusowy (art. 1064¹⁰ § 1 k.p.c.). Do ustanowienia zarządu i powołania zarządcy przymusowego dochodzi również w egzekucji przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego (art. 1064¹⁵ § 1 k.p.c.). Zarząd przymusowy jest ponadto jednym ze sposobów zabezpieczenia roszczeń pieniężnych, stosowanych w postępowaniu zabezpieczającym toczącym się według art. 730 i n. k.p.c. (art. 747 pkt 6 k.p.c.). Zarząd ten, podobnie jak zarząd w postępowaniu egzekucyjnym (art. 1064¹ § 2 k.p.c.), jest wykonywany według przepisów o zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości (art. 752⁴ k.p.c.).

Przyznając zarządcy przymusowemu uprawnienie do złożenia wniosku o orzeczenie zakazu, o którym mowa w art. 373 pr. upadł., art. 376 ust. 1 pr. upadł. nie precyzuje, czy zarządcą przymusowym w znaczeniu przyjętym w tym przepisie jest także zarządca przymusowy ustanowiony w postępowaniu egzekucyjnym. Odwołując się do szerszego kontekstu językowego, w jakim został osadzony art. 376 pr. upadł., a także wniosków wynikających z pozajęzykowych dyrektyw wykładni, na pytanie to należało odpowiedzieć przecząco.

Postępowanie w przedmiocie orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej nie jest wprawdzie postępowaniem upadłościowym, lecz jest z nim funkcjonalnie związane (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 lutego 2005 r., III

CZP 87/04, OSNC 2006, nr 2, poz. 19). Właściwy do rozpoznania wniosku o orzeczenie zakazu jest sąd upadłościowy, ewentualnie – sąd właściwy do rozpoznania sprawy o ogłoszenie upadłości (art. 375 pr. upadł.), a przyczyny orzeczenia zakazu łączą się ze stanem niewypłacalności dłużnika. Związku tego nie przekreśla możliwość orzeczenia zakazu także wtedy, gdy nie doszło do wszczęcia postępowania upadłościowego (art. 375 ust. 2 pr. upadł.). Z tych też powodów postępowanie w przedmiocie orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej unormowano w ustawie - Prawo upadłościowe.

Skoro przepisy składające się na unormowanie postępowania w przedmiocie orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej są elementem ustawy - Prawo upadłościowe, to należy przyjąć, że wymieniając w art. 376 ust. 1 pr. upadł. zarządcę przymusowego bez żadnych bliższych uściśleń, ustawodawca posłużył się tym określeniem w takim znaczeniu, w jakim pojęcie to występuje w tej ustawie. Stanowisko to wynika z założenia o racjonalności językowej prawodawcy, której elementem jest konsekwencja w nadawaniu znaczenia jednakowym pojęciom (por. § 10 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, jedn. tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 283).

W rozważanym przypadku argument ten ulega wzmocnieniu, zważywszy, że chodzi o konsekwencję znaczeniową w obrębie jednego aktu prawnego, a ponadto że w art. 20 pr. upadł., który określa katalog podmiotów uprawnionych do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, wymieniono m.in. - w odniesieniu do dłużnika, wobec którego jest prowadzona egzekucja przez zarząd przymusowy lub sprzedaż przedsiębiorstwa na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego - zarządcę ustanowionego w tym postępowaniu (art. 20 ust. 2 pkt 8 pr. upadł.). Poprzestanie w art. 376 ust. 1 pr. upadł. na ogólnym wskazaniu na zarządcę przymusowego skłania zatem do wniosku, że chodzi o zarządcę przymusowego, którego ustanowienie wynika z przepisów ustawy - Prawo upadłościowe.

W uzasadnieniu projektu ustawy z dnia 6 marca 2009 r. o zmianie ustawy - Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (druk sejmowy VI kadencji nr 654), wyjaśniono, że za przyznaniem uprawnienia do złożenia wniosku o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej tymczasowemu nadzorcy sądowemu i zarządcy przymusowemu przemawia to, że osoby te w pierwszej kolejności zapoznają się z majątkiem niewypłacalnego dłużnika i przyczynami jego niewypłacalności; ponadto, w

razie oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości z braku majątku dłużnika wystarczającego na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego, zarówno tymczasowy nadzorca sądowy, jak i zarządca przymusowy są najczęściej jedynymi, którzy posiadają dostateczną wiedzę do zgłoszenia wniosku o pozbawienie dłużnika prawa prowadzenia działalności gospodarczej. Motywy te potwierdzają, że celem wymienienia w art. 376 ust. 1 pr. upadł. tymczasowego nadzorcy sądowego i zarządcy przymusowego było przyznanie uprawnienia do zainicjowania postępowania o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej podmiotom nadzorującym czynności i majątek dłużnika we wstępnej fazie postępowania upadłościowego, nie zaś zarządcy ustanawianemu w toku egzekucji syngularnej toczącej się na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego. Zmiana ta tym bardziej nie miała odnosić się do zarządcy powołanego w postępowaniu zabezpieczającym na podstawie art. 747 pkt 6 k.p.c., który również - gdyby konsekwentnie obejmować określeniem „zarządca przymusowy” także inne organy niż zarządca przymusowy ustanowiony na podstawie ustawy - Prawo upadłościowe - mieściłby się w tym pojęciu.

Na płaszczyźnie celowościowej zgodzić się trzeba, że zarządca przymusowy działający na podstawie art. 1064¹⁰ k.p.c. może uzyskać wiedzę o faktach uzasadniających orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, a wymagane od niego kwalifikacje merytoryczne (art. 2 ust. 1 u.l.d.r.) pozwalają mu dokonać ich oceny. Okoliczności tej nie można jednak przyznawać rozstrzygającego charakteru. Treść art. 376 ust. 1 pr. upadł. świadczy o tym, że prawodawca nie łączy efektywności zakazu prowadzenia działalności gospodarczej jako instrumentu prewencyjnego i pozwalającego na wyłączenie nierzetelnych podmiotów z obrotu gospodarczego z szerokim spektrum osób uprawnionych do inicjowania postępowania w przedmiocie orzeczenia zakazu. Przeciwnie - uprawnienie do złożenia wniosku zostało powierzone stosunkowo wąskiej grupie osób. Nie ma wśród nich wszystkich podmiotów, które potencjalnie mogłyby powziąć wiedzę o okolicznościach uzasadniających złożenie wniosku i posiadających kwalifikacje merytoryczne pozwalające na ich ocenę, na co wskazuje m.in. wyeliminowanie z tego grona nadzorcy sądowego i zarządcy przy jednoczesnym zaniechaniu zastąpienia ich odpowiednimi organami postępowania restrukturyzacyjnego (por. art. 23 pr. restr.). Ponadto, w art. 376 ust. 1 pr. upadł. zaakcentowano, że zawarte w tym przepisie wyliczenie ma charakter wyłączny, co przemawia za rygorystyczną, ścisłą interpretacją tego unormowania.

Nie można także pomijać, że między zarządem przymusowym ustanawianym w toku postępowania egzekucyjnego a zarządem przymusowym realizowanym w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości istnieją różnice. Zarząd przymusowy uregulowany w art. 40 i n. pr. upadł. zakłada uprzednie złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości, może dotyczyć całego majątku dłużnika, a jego celem jest zabezpieczenie tego majątku, jeżeli zachodzi obawa, że dłużnik będzie go ukrywał, działał na szkodę wierzycieli lub gdy nie wykonuje on poleceń tymczasowego nadzorcy sądowego. Objęcie przedsiębiorstwa dłużnika zarządem przymusowym w toku postępowania egzekucyjnego ma natomiast na celu wyegzekwowanie konkretnej lub konkretnych wierzytelności z dochodów uzyskiwanych z działalności gospodarczej. Prowadzenie egzekucji tym sposobem jest oderwane od przesłanki niewypłacalności, która stanowi podstawę ogłoszenia upadłości (art. 10 i n. pr. upadł.), oraz liczby wierzycieli dłużnika. Zarządcy przymusowemu w postępowaniu egzekucyjnym przysługują tylko takie uprawnienia, jakie wynikają dla niego z odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu postępowania cywilnego o zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości (art. 1064¹ § 2 w związku z art. 935 i n. k.p.c.) z uwzględnieniem regulacji odnoszących się wprost do egzekucji przez zarząd przymusowy (por. np. art. 1064¹¹ i art. 1064¹³ k.p.c.). W tym tylko zakresie zarządcy przymusowemu, o którym mowa, przysługuje zdolność sądowa i może on skutecznie podejmować czynności procesowe. Możliwość wszczęcia postępowania sądowego o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej i działania przez zarządcę w roli uczestnika tego postępowania wymagałaby zatem szczególnego przepisu. Przepis taki - w odniesieniu do wniosku o ogłoszenie upadłości - zawiera art. 20 ust. 2 pkt 8 pr. upadł., analogicznej regulacji brak natomiast w odniesieniu do wniosku o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej.

Ewentualny niekorzystny skutek braku po stronie zarządcy powołanego na podstawie art. 1064¹⁰ § 1 k.p.c. samodzielnej legitymacji do wszczęcia postępowania unormowanego art. 375 i n. pr. upadł. łagodzi spostrzeżenie, że uzyskawszy informacje o okolicznościach określonych w art. 373 i n. pr. upadł. zarządca przymusowy może powiadomić prokuratora, ten zaś jest uprawniony do wystąpienia z wnioskiem o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej. Zarządca przymusowy ustanowiony w postępowaniu egzekucyjnym może także, jeżeli dłużnik jest niewypłacalny, wystąpić z własnym wnioskiem o ogłoszenie upadłości - wtedy zakaz prowadzenia działalności gospodarczej może zostać orzeczony na żądanie tymczasowego nadzorcy sądowego lub zarządcy przymusowego w razie ich

ustanowienia, a jeżeli dojdzie do ogłoszenia upadłości - na żądanie syndyka. Wreszcie, jeżeli zarządca przymusowy nie wystąpi z wnioskiem o ogłoszenie upadłości i postępowanie upadłościowe nie zostanie wszczęte, inicjatywę w celu orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej może podjąć - niezależnie od prokuratora - każdy z wierzycieli dłużnika (art. 376 ust. 1 pr. upadł.).

Z tych względów, Sąd Najwyższy uchwalił, jak w sentencji.